

TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 12882

Tarih : 22.07.2025

10/3015

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

Aşağıda gerekçesiyle sunulan mevsimlik tarım işçilerinin yaşadığı sorunların tüm boyutlarıyla araştırılarak gerekli önlemlerin ve çözüm önerilerinin belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98. ve İçtüzüğü'nün 104. ve 105. maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Ferit ŞENYAŞAR

Şanlıurfa Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

Türkiye'de mevsimlik (geçici) işçilik, özellikle tarım sektöründe yoğun biçimde görülmektedir. Başta Şanlıurfa olmak üzere birçok ilden her yıl yüz binlerce yurttaş, geçimlerini sağlamak amacıyla ülke içinde göç ederek mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Bu işçiler, kayıt dışılık, sosyal güvenceden yoksunluk, düşük ücret, uzun çalışma saatleri ve aracılık sistemine dayalı sömürü koşullarıyla karşı karşıyadır. Şanlıurfa özelinde yüksek işsizlik ve topraksızlık, tarım işçisi göçünü adeta zorunlu hale getirmektedir. Derme çatma çadırlarda temel altyapıdan mahrum koşullarda yaşamak zorunda kalan işçiler, sağlık hizmetlerine erişememekte; çocuklar eğitimden uzak kalmakta ve fiilen çalıştırılmakta; kadınlar ise hem iş güvencesinden hem kişisel mahremiyetten yoksun, daha düşük ücretle ve çifte yük altında istihdam edilmektedir. Mevsimlik tarım işçisi kadınlar, aynı işi yaptıkları erkek işçilere kıyasla daha düşük ücret almakta ve emekleri çoğu zaman görünmez kılınmaktadır. Kadın emeğinin değersizleştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tarım sektöründe somut bir yansımasıdır. Eşit işe eşit ücret ilkesinin hayata geçirilmesi, kadınların ekonomik haklarının güvence altına alınması açısından zorunludur. Kadın işçilerin insana yaraşır koşullarda, adil ücretlerle ve ayrımcılığa maruz kalmadan çalışabilmesi temel bir toplumsal sorumluluktur. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadığı bu çok boyutlu sorunlar yalnızca bireysel mağduriyetlere değil, toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesine de yol açmaktadır. Bu nedenle, söz konusu sorunların tüm boyutlarıyla incelenmesi ve çözüm yollarının belirlenmesi, konuya dair bahsedilen kesimlerden öznelerin ve sivil toplumun da katılımı ile birlikte, kapsamlı politikalar geliştirilmelidir.

GEREKÇE

Türkiye’de mevsimlik (geçici) işçilik, özellikle tarım sektöründe yoğun biçimde görülmektedir. Her yıl hasat ve ekim dönemlerinde yüz binlerce vatandaş, geçimlerini sağlamak amacıyla yaşadıkları yerlerden başka bölgelere göç ederek mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaktadır. Resmî verilere göre tarım sektörü toplam istihdamın yaklaşık %14-15’ini oluştururken, mevsimlik gezici tarım işçilerinin sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte çeşitli kaynaklar bu sayının 1 ile 2 milyon kişi arasında olduğu tahminini yapmaktadır. Mevsimlik işçi göçü en çok Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinden çıkmakta; Çukurova (pamuk, sebze fidancılığı), Akdeniz kıyıları (seracılık, narenciye), İç Anadolu (tahıl, şekerpancarı), Ege (üzüm, domates), Doğu Anadolu (kayısı) ve Karadeniz (fındık, çay) gibi tarımsal üretim bölgeleri mevsimlik işçi kabul eden başlıca yöreleri oluşturmaktadır. Özellikle Şanlıurfa, Türkiye’de en fazla mevsimlik tarım işçisi gönderen il olup, normal yıllarda yaklaşık 300 bin civarında işçi sadece bu ilden başka illere çalışmaya gitmektedir; bu rakam ülke genelindeki mevsimlik tarım işçilerinin neredeyse yarısına tekabül etmektedir.

Pandemi dönemine ait veriler, Şanlıurfa’nın mevsimlik işgücü içerisindeki önemini somut biçimde ortaya koymuştur. 2020 yılında COVID-19 tedbirleri kapsamında mevsimlik tarım işçilerinin şehirler arası seyahatleri izin belgesine tabi tutulmuştur. Bu kapsamda, Şanlıurfa’dan yaklaşık 27 bin aile resmi izin alarak başka illere gitmiştir. Aile bireyleri ile birlikte değerlendirildiğinde, bu sayı yaklaşık 160 ila 170 bin kişiye ulaşmaktadır. Salgın nedeniyle seyahat edemeyenler de dikkate alındığında, olağan dönemlerde Şanlıurfa’dan mevsimlik tarım işçiliği amacıyla yurt içine çıkan kişi sayısının yaklaşık 300 bin olduğu öngörülmektedir.

Şanlıurfa özelinde yüksek işsizlik, topraksızlık, sulama sorunları ve artan tarımsal üretim maliyetleri, tarım işçisi göçünü adeta zorunlu hale getirmektedir. Mevsimlik tarım işçiliği birçok aile için bir “zorunlu geçim stratejisi” haline gelmiştir. Ancak bu durum, ciddi yapısal sorunlar ve mağduriyetler de yaratmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri, çalıştıkları süre boyunca güvencesizlik, kötü yaşam ve çalışma koşulları, sağlık riskleri, çocukların eğitimden kopması ve toplumsal dışlanma gibi çok boyutlu sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Mevcut veriler ve saha raporları, mevsimlik tarım işçilerinin maruz kaldığı başlıca sorun alanlarını aşağıdaki şekilde ortaya koymaktadır:

Güvencesizlik ve Kayıt Dışılık: Mevsimlik tarım işçileri büyük ölçüde güvencesiz, kayıt dışı koşullarda istihdam edilmektedir. Çalışma çoğunlukla yazılı sözleşme olmaksızın yevmiye usulü yapılmakta ve 2024 yılında tarım işçileri için günlük kazanç ortalaması yaklaşık 943 TL seviyesinde kalmıştır. Bu ücretin de önemli bir bölümü aracılara (dayıbaşı/çavuş) komisyon olarak aktarılmaktadır (günlük kazancın %10'una varan kısmı). İşçilerin çok büyük bir kısmı sosyal güvenceye sahip değildir (sosyal sigorta kapsamına girme oranı %10'un altındadır). Mevsimlik işçiler yılın yalnızca belirli dönemlerinde çalışabildikleri için geri kalan zamanda gelirsiz kalmakta; kayıt dışı çalıştıklarından işsizlik sigortası, kıdem tazminatı gibi hiçbir haktan faydalanamamaktadırlar. Ayrıca mevcut iş mevzuatı, tarım sektöründe 50'den az işçi çalıştıran işyerlerini denetim kapsamı dışında tuttuğundan, mevsimlik işçilerin uzun çalışma saatleri, düşük ücret veya çocuk işçi çalıştırılması gibi uygulamalara karşı yasal korunması son derece zayıftır. Nitekim sahada fiilen günlük çalışma süreleri çoğu zaman 8 saati aşarak 12 saate kadar uzayabilmektedir. Sonuç olarak mevsimlik tarım işçileri iş güvencesinden yoksun, sömürüye açık bir çalışma düzenine mahkûm olmaktadır.

Barınma ve Altyapı Koşullarının Yetersizliği: Mevsimlik tarım işçileri, çalıştıkları bölgelerde genellikle derme çatma çadırlardan oluşan geçici kamplarda yaşamaktadır. Bu çadır alanlarında en temel altyapı hizmetleri dahi bulunmamaktadır; çoğu yerde temiz içme suyu, elektrik, kanalizasyon, banyo ve tuvalet gibi asgari ihtiyaçlar karşılanamamaktadır. Naylon branda veya derme çatma malzemelerden kurulan barınaklar, iklim koşullarına karşı korumasızdır; aşırı sıcak, soğuk, yağmur gibi etkenler karşısında bu çadırlarda yaşayan aileler büyük zorluk çekmektedir. Hijyen şartlarının sağlanamaması, bulaşıcı hastalıkların yayılması riskini arttırmakta; özellikle temiz su yokluğu ve uygun olmayan sanitasyon nedeniyle ishal, parazit enfeksiyonları gibi sağlık sorunları ortaya çıkmaktadır. Nitekim 27 Nisan 2024 tarihli 2024/5 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile valiliklere, mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak çalıştığı yerlerde iklim şartlarına uyumlu, emniyetli ve temel altyapıya sahip geçici yerleşim alanları (içme suyu, elektrik, kanalizasyon vb. olan prefabrik veya betonarme barınma merkezleri) oluşturma talimatı verilmiştir. Bu girişim, mevsimlik tarım işçilerinin barınma sorununun ciddiyetini ortaya koyması açısından önemli olmakla birlikte, uygulamada henüz istenen düzeye ulaşamamıştır. Birçok bölgede işçiler halen son derece ilkel koşullardaki çadır kentlerde yaşam mücadelesi vermektedir.

Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Sağlık Riskleri: Mevsimlik tarım işçilerinin bulundukları geçici yerleşimlerde sağlık hizmetlerine erişimleri son derece kısıtlıdır.

Tarla kenarlarında veya çadır kamplarda yaşayan bu işçilere genellikle ancak gezici sağlık ekipleri sınırlı aralıklarla hizmet verebilmekte, düzenli bir sağlık güvencesi bulunmamaktadır. Çoğu mevsimlik işçi ve ailesi, kayıt dışı çalıştıkları için genel sağlık sigortasından fiilen yararlanamamaktadır. Yoğun ve ağır koşullarda çalışmak, uygun barınma ve beslenme imkânlarının olmaması ciddi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Yaz aylarında uzun saatler güneş altında çalışan işçilerde güneş çarpması ve sıcaklığa bağlı bitkinlik vakaları yaygın biçimde görülür. Tarımsal üretimde kullanılan pestisit ve diğer kimyasal maddelere koruyucu ekipman olmadan maruz kalmak, zehirlenmelere ve uzun vadede kronik hastalıklara sebebiyet verebilmektedir. Aynı zamanda, yetersiz beslenme ve temiz suya erişememe gibi etkenler, bu topluluklarda bulaşıcı hastalıkların ve çocuklarda gelişim bozukluklarının ortaya çıkma riskini artırmaktadır. Kısacası mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve çalışma ortamı, sağlık açısından son derece riskli bir tablo çizmektedir.

İş Güvenliği ve Kazalar: Mevsimlik tarım işçileri hem çalışma koşullarından hem de ulaşım şartlarından ötürü ciddi iş güvenliği riskleri altındadır. İşçiler genellikle kamyon kasası, traktör römorku gibi uygun olmayan araçlarla uzun yolculuklar yapmak zorunda kalmaktadır. Bu tür tehlikeli yolculuklar sonucunda her yıl çok sayıda ölümlü trafik kazası meydana gelmektedir. Çalışma esnasında da tarım işçileri için güvenlik standartları yok denecek kadar azdır. Tarlalarda uzun saatler boyunca gözetimsiz ve korumasız şekilde çalışan işçiler, biçerdöver, traktör gibi ekipmanlarla sık sık kazalara maruz kalmakta; sulama kanallarında boğulma, elektrik çarpması gibi vakalar yaşanmaktadır. Tarım sektöründe meydana gelen iş kazaları, Türkiye’de iş cinayetleri istatistiklerinde en üst sıralarda yer almaktadır. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi’nin verilerine göre 2013-2024 yılları arasında en az 2058 tarım işçisi iş kazaları sonucu hayatını kaybetmiş, bu ölümlerin 402’si çocuk işçi ölümleri olmuştur. Mevsimlik tarım işçilerinin büyük bölümü herhangi bir sosyal güvenlik hakkına sahip olmadığından, iş kazası geçirip sakatlanan ya da hayatını kaybeden işçilerin aileleride ciddi bir sosyal destekden mahrum kalmaktadır.

Eğitimden Kopuş ve Çocuk İşçiliği: Mevsimlik tarım işçilerinin en dezavantajlı kesimini, aileleriyle birlikte tarım alanlarına göç eden çocuklar oluşturmaktadır. Bu çocuklar, yılın hasat dönemlerinde aileleriyle birlikte memleketlerinden ayrıldıkları için düzenli eğitim alamamakta, okula devam edememektedirler. Her yıl yaklaşık 250 bin çocuk, ailesiyle birlikte mevsimlik tarım göçüne katılmaktadır. Ne yazık ki bu çocukların büyük bir çoğunluğu (%80’e yakını) göç edilen süre boyunca eğitim dışına düşmekte, okul yerine tarlada büyümektedir. Eğitim çağındaki çocukların aylarca

okuldan uzak kalması, bir kısmının yıl kaybetmesine veya tamamen okuldan kopmasına yol açmaktadır. Mevsimlik tarım işçiliğine katılan çocukların önemli bir bölümü fiilen çalıştırılmaktadır; tarlada her yaştan çocuk işçiye rastlanmakta, hatta 10 yaşındaki küçük çocuklar dahi aileleriyle birlikte tarım işlerinde çalışmaktadır. Yasal olarak çalışma izni olmayan bu yaş gruplarının tarlada ağır koşullarda çalışması, Türkiye'nin kanunları ve taraf olduğu uluslararası sözleşmelerce yasaklanmış olmasına rağmen pratikte yaygın bir durumdur. Çocuklar daha küçük yaşlardan itibaren eğitim haklarından mahrum kalarak bedensel işgücüne dahil olmakda, bu da onların gelişimini olumsuz etkilediği gibi yoksulluk döngüsünün nesiller boyu devam etmesine neden olmaktadır.

Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık: Mevsimlik tarım işçileri gittikleri bölgelerde toplumdaki izole bir yaşam sürmektedir. Genellikle tarım alanlarının kenarında kurulan çadır kentlerde yaşayan işçi aileleri, bölge halkıyla sınırlı etkileşim kurabilmekte ve sosyal hayatın dışında kalmaktadır. Bu durum, mevsimlik işçilerin bulundukları yerlerde ötekileşmesine ve dışlanmasına neden olabilmektedir. Özellikle mevsimlik işçilerin önemli bir kısmının etnik kimlik olarak bulundukları yörelerden farklı (çoğunlukla Güneydoğu Anadolu Bölgesinden, Kürt veya Arap) olması nedeniyle ayrımcılıkla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Tarım işçileri zaman zaman yerel toplumda aşağılayıcı ifadelerle anılmakta, sosyal statüleri itibarıyla da marjinalize edilmektedirler. Öte yandan, mevsimlik gezici olmaları sebebiyle bulundukları il/ilçelerde ikametgâhları olmadığı için kamu hizmetlerine erişimde (sağlık, eğitim, sosyal yardım vb.) güçlükler yaşamakta, hak ettikleri hizmetleri alamamaktadırlar. Tüm bu etkenler, mevsimlik tarım işçilerinin toplumun geri kalanından sosyal olarak tecrit olmasına yol açmakta ve sorunlarının görünürlüğünü azaltmaktadır.

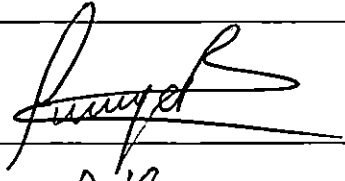
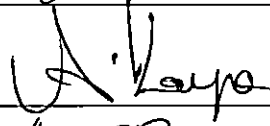
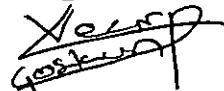
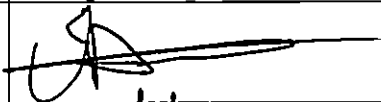
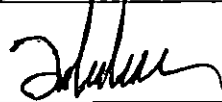
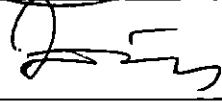
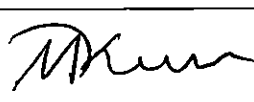
Kadın Mevsimlik İşçilerin Özgün Sorunları: Mevsimlik tarım işçisi kadınlar, genel sorunlara ek olarak cinsiyete dayalı birçok eşitsizlik ve hak ihlaliyle karşılaşmaktadır. Tarımsal üretimde kadınlar ve erkekler benzer işleri yan yana yapmalarına rağmen, kadınlar aynı işe daha düşük ücret almaktadır. Örneğin 2024 yılında kadın mevsimlik işçilerin ortalama günlük ücreti yaklaşık 890 TL iken erkek işçilerininki 1007 TL olarak tespit edilmiştir. Ücret konusunda kadınların yaşadığı bir diğer sorun, emeğin karşılığının doğrudan kendilerine ödenmemesidir. Aile olarak yevmiye kazanıldığı durumlarda ücret çoğunlukla ailenin erkek bireyine ödenmekte, kadınlar kendi emeklerinin karşılığını nakden alma konusunda bile ikinci planda kalmaktadır. Nitekim birçok durumda kadınlar (ve çocuklar) erkek aile üyelerinin yardımcısı gibi görülerek ücretsiz aile işçisi konumunda çalıştırılmaktadır. Barınma alanlarındaki altyapı

eksiklikleri de kadınları olumsuz etkilemektedir. Tuvalet, banyo, soyunma kabini gibi mahremiyet gerektiren alanların yetersiz olması, kadınların güvenliğini tehlikeye atmakta ve kişisel mahremiyetlerinin ihlaline yol açmaktadır. Kadınlar temel hijyen ihtiyaçlarını karşılamak için dahi uygun mekân bulamamakta; bu durum hem sağlık sorunlarına hem de onur kırıcı şartlara sebebiyet vermektedir. Tarım alanlarında cinsel taciz ve istismar riski kadın işçiler için daha yüksektir; izole ortamlarda çalışan kadınlar, bazen işverenler veya aracılar tarafından kötü muamele ve tacize maruz kalabilmektedir. Mevsimlik tarım işçisi kadınlar aynı zamanda ev içi rollerini de sürdürdükleri için çifte yük altındadır: Tarlada ağır fiziksel işte çalışmanın ardından, akşamları çadırda yemek yapma, temizlik, çocuk bakımı gibi ev işleri de yine kadının sorumluluğunda kabul edilmektedir. Bu yoğun tempoda aşırı yorgunluk ve buna bağlı sağlık sorunları sıkça görülmektedir. Ek olarak, kadınların ekonomik zorunluluklar nedeniyle gebelik döneminde dahi tarlada çalışmaya devam ettiği, doğumdan hemen sonra istirahat etmeden işe koyulmak zorunda kaldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca regl olan kadınların gerekli hijyenik imkanlara erişememesi sağlık sorunları yaratmaktadır. Tüm bu koşullar, kadın mevsimlik işçilerin hem fiziksel hem de psikososyal açıdan son derece dezavantajlı bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır.

Çocukların Karşılaştığı Özgün Sorunlar: Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları, tarım işçiliğinin olumsuz etkilerini en ağır biçimde yaşayan kesimdir. Çocuklar fiziksel, zihinsel ve eğitsel gelişim açısından son derece uygunsuz ortamlarda büyümek durumunda kalmaktadır. Güneş altında uzun saatler çalışmak zorunda kalmaları, çocuk bedeninde hızlı su kaybına ve sıcak çarpmasına neden olabilmektedir. Tarlalarda böcek ısırmalarına ve tarımda kullanılan kimyasal ilaçlara maruz kalmaya bağlı zehirlenmeler çocuklar için önemli riskler arasındadır. Barınma koşullarının kötü olması (naylon çadırlarda, kalabalık ve hijyenden uzak ortamlarda yaşama) çocukların yetersiz beslenme, temiz suya erişememe ve sık hastalanma problemlerini beraberinde getirmektedir. Nitekim çocuklar arasında ishal, deri enfeksiyonları, parazit kaynaklı hastalıklar ve solunum yolu enfeksiyonları gibi rahatsızlıklar yaygın olarak görülmektedir. Okul ortamından uzak kalarak tarım işçiliğine sürüklenen çocuklar, akranlarından yalıtılmış bir şekilde büyüdüğü için sosyal ve duygusal gelişimleri de sekteye uğramaktadır. Öte yandan, tarım sektöründe çocuklar ciddi iş kazası riskleriyle de karşı karşıyadır. Tarlada oyun çağındaki çocuklar, traktör ve benzeri ekipman kazalarının, su kanallarında boğulma vakalarının kurbanı olabilmektedir. Verilere göre 2024 yılında iş kazalarında hayatını kaybeden çocuk işçilerin %31'i tarım sektöründe çalışmaktaydı. Uzmanlar, mevsimlik tarımda çalışmayı çocuklar için "en kötü

biçimdeki çocuk işçiliği” örneklerinden biri olarak tanımlamaktadır. Sonuç olarak mevsimlik tarım işçisi çocuklar hem bedensel hem zihinsel olarak uzun vadede telafisi güç zararlara maruz kalmakta; çocukluklarını yaşayamadıkları gibi, gelecekte yoksulluktan kurtulma şanslarını da büyük ölçüde yitirmektedirler.

Yukarda sayılan gerekçeler ışığında; tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarındaki sorunlar; güvence eksikliği, düşük ücret, barınma ve altyapı yetersizlikleri, sağlık riskleri, eğitimden kopuş gibi başlıklarda yoğunlaşmakta ve bugüne dek alınan önlemler bu sorunları gidermekte yetersiz kalmaktadır. Özellikle kadınlar ve çocuklar, bu olumsuz koşullardan orantısız biçimde etkilenmekte ve çok daha dezavantajlı durumda kalmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin maruz kaldığı bu çok boyutlu sorunlar, sadece bireysel mağduriyetlere yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren bir yapı arz etmektedir. Bu nedenle, sorunun tüm yönleriyle incelenmesi, nedenlerinin araştırılması ve çözüm yollarının tespit edilmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılması elzemdir.

1	SÜMEYYE BOZ	MUŞ	
2	AYTEN KORDU	TUNCELİ	
3	SERHAT EREN	DİYARBAKIR	
4	DİLAN KUNT AYAN	ŞANLIURFA	
5	GÜLCAN KAÇMAZ SAYYİĞİT	VAN	
6	NEVROZ UYSAL ASLAN	ŞIRNAK	
7	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	
8	ADALET KAYA	DİYARBAKIR	
9	VEZİR COŞKUN PARLAK	HAKKARİ	
10	ALİ BOZAN	MERSİN	
11	SALİHE AYDENİZ	MARDİN	
12	GÜLDEREN VARLI	VAN	
13	BERİTAN GÜNEŞ ALTIN	MARDİN	
14	BERDAN ÖZTÜRK	DİYARBAKIR	
15	ZEYNEP ODUNCU KUTEVİ	BATMAN	
16	CENGİZ ÇİÇEK	İSTANBUL	
17	MEHMET KAMAÇ	DİYARBAKIR	
18	SABAHAT ERDOĞAN SARITAŞ	SİİRT	
19	GEORGE ASLAN	MARDİN	
20	MEHMET ZEKİ İRMEZ	ŞIRNAK	